

Tusnádylászló

Csillagok a máglyán

Az emberiség különösen szép történelmi korszakában lobbantak fel azok a máglyák, amelyek a kor csillaglényeit elégették. Hamut és kormot hagytak maguk után. Madarász Imre legújabb könyvében két áldozatról ír. Több is volt, de talán ez a kettő kötődött leginkább magához az olasz reneszánszhoz mint művészeti, tudományos újjászületéshez. A hit és a történelmi változást igénylő több áldozat is mellettük sorakozik.

Ha szembe akarunk nézni a tűzben elégetettek pokoli szenvedésével, könnyen „hütlének lehetnek” hozzánk a szavak. Ezért talán groteszkül hat a szép olasz közmondás: „Harmatcseppben csillagfény rebben”. Mégis idézem, épp az áldozatok sorsát átélve, hiszen a kínok tetőfokán mit nem adtak volna ők bármilyen harmatcseppért. Ezzel a közmondással csak azt akarom kiemelni, hogy Madarász Imre könyve nagyon tömör, és a rövid megközelítése igen kockázatos, de bízom abban, hogy írásommal nem a hiány érzetét ébresztem, hanem az olvasói kedvet egy olyan mű iránt, amely segítségével még árnyaltabban lehet látni azt a kort, amelynek ragyogását, fényét a legiszonyosabb események füstje sem tudta elhomályosítani.

A Két máglya. Girolamo Savonarola és Giordano Bruno címlapja, mint valami zenei motívum, egy nagy alkotás alapgallama, meghatározza az egész szerzemény lényegét. Szerves kapcsolat van közte és

a könyv fejezetei között, ahogyan ezek is kötődnek egymáshoz. A két szellemi nagyság nyugalma, belső békéje szólít meg minket. Köröttük a lángok a lenti sötétből törnek elő. A háttér is fekete, a gyilkos lobogás elemi erővel tör a magasba.

A hajdani esemény van előttünk. Az ötszáztizennégy és négyszáztizennégy évvel ezelőttil semmi sem szépíti, de a címlap összhatásában titkot sejtet, és a borzalom ellenére valami rendkívülinek, nem mindennapinak, öröknek az érzetét kelti fel, ébreszti az ember szívében. Az összehasonlítás és a különbözőség mérlege az utóbbi javára billen. A két áldozat a tűz izzásában találkozik. Valamit üzennek nekünk. Ezeket a lángnyelv-szavakat tolmácsolja nekünk Madarász Imre. A címlap a mártírológia lényegét ragadja meg. A hajdani lángok rég kilobbantak, de azok, akik ott hamuvá égtek, akiket a legnagyobb kínok közepette elhamvasztottak, emberi valójukkal, arcukkal állnak elénk, és megszólítanak minket: „Nézzetek ránk! Azok vagyunk, akik voltunk. Vegyétek észbe, mit üzen ez a máglya: ez a mi kiteljesedésünk.”

Madarász Imre ezt adja át nekünk a két sorsos áldozat világából. Markánsan ragadja meg az ellentéteket. A hit, a tudomány, a művészetek területén oly bonyolult gordiuszi csomó keletkezett, hogy az egy határon túl az adott hatalom – a józan ész szabályai szerint – már nem tudta kezelni. Ez viszont nem menti a legször-

nyűbb „gyökeres” megoldást. A kérdés még bonyolultabbá válik, ha azokra a kisa-játfításokra vetjük tekintetünket, amelyekkel egy-egy későbbi hatalom a saját érdekében megfelelően igyekezett hasznosítani a vértanúkat. Az ellentétek még inkább fokozódnak, ha a két áldozat, különös személyiség bonyolult lelkivilágát mérlegeljük. Madarász Imre gondolatainak tiszta nyelvi megvalósulása mutatja meg azt a rendet, amely az élénk táruló, szinte átláthatatlan jelenségvilág kavargásában mozgatta a legszebb és legtragikusabb eseményeket. Girolamo Savonarola maga is lángot gyűjtött, nem csupán a lelkekben, hanem a tanítását „zavaró” humanista remekművek megsemmisítésére is. Írások, festmények – örök becsű értékek estek áldozatul. Madarász Imre Heinét idézi: ahol könyveket égetnek, ott embereket is el fognak égetni. Vallomása szerint nem párhuzamos életrajzot írt, hanem párhuzamos mártírológiát. Savonarola oly kiváló mestere volt a szónoklásnak, hogy tehetségét Lorenzo de' Medici is elismerte. Hiába figyelmeztették, hogy a híres, tüzes szavú Barát ellene beszél, folyton szidja, ő azt válaszolta, hogy az a fő, hogy az a beszéd szép; ami őt illeti, a Barát szavainak az igaz vagy hamis voltát úgyis meg tudja ítélni az, aki őt ismeri.

A szó hatalom – hirdette Dante, és ezzel rendelkezett Savonarola. Azért kellett meghalnia, mert VI. Sándor pápa meglátta benne ezt a hatalmat, hiszen ez a tömegek előtt igazi fegyverré vált. A Borgiák diktatórikus földi uralmát akarta felváltani a krisztusi tanítás tiszta erejével. A pünkösdi öröm hatotta át a szavait. A földi hatalom képviselői úgy vélték, hogy ezt csak a lángok olthatják el.

Ebben az időben az udvar a világ kicsinyített mása volt. Egy jó fejedelem, uralkodóherceg paradicsomot tudott teremteni alattvalói számára, de ha nem a jóra tört,

hanem a rosszra, akkor mindaz, ami természetes, a semmibe hullhatott, maga a rossz mindent áthatott, a legnagyobb mélységekig ért el: a csontig. Ez a gondolat Giordano Bruno egyik versében szerepel. Ő Nolában született, 1548-ban. Savonarola Ferrarában látta meg a világot 1452-ben, ugyanabban az évben, amelyben Leonardo da Vinci. Ez az általános géniusz megsejtette az infinitézimális (a differenciál- és integrál-) számítás lényegét. A végtelen meglátása, meghatározása, megközelítése Giordano Bruno filozófiai rendszerének az egyik igen fontos pillére. Sok szempontból a felvilágosodás előfutárának tekintik. Savonarola a megingott hit igazi és tiszta rendjét akarta megszilárdítani. Tanításában olyan gondolatok jelennek meg, amelyek majd a reformációban teljesednek ki. Ferrarában született. Mily különös, hogy Kálvin János, nem sokkal azután, hogy hitújítói küldetése, hivatástudata felébredt benne, éppen Ferrarában töltött hat nagyon jelentős hetet. Az uralkodóherceg felesége, a francia királylány, Renata di Francia a követője lett.

Goethe *Torquato Tasso* című drámájában a ferrarai udvart úgy mutatja be, hogy ott már a szellem fénye, „napvilága” ragyogott, amikor másutt még sötétség honolt. Ez a tündöklés a bemutatott főhős műveiben is jelen van, főképpen az „Amintá”-ban. A nagy zuhanás akkor következett be, amikor ő az emberélet útjának a feléhez ért: épp a harmincötödik születésnapján került börtönbe – elmeegógyintézetbe. Körülményeiben, tragikus helyzetében modern kutatói a gulágok őseit fedezik fel kinszenvedésének színhelyében. Nyolcvannégy hónapot töltött a mélyben, a sötétben, halványan beszüremplő félhomályban: halálveszedelemben. Egészsége közben kopott, felőrödött. Kiszabadulása után hat év telt el, és Giordano Bruno aljas törbecsalás áldozata lett. Szinte annyi időt

töltött a börtönben, mint amennyit Tasso. Brunót a Campo de' Fiorin a máglya várta 1600-ban. Halálos ítéletét VIII. Kelemen pápa írta alá és az egyik munkatársa. Öt évvel korábban ugyanez a pápa ajánlotta fel Tassónak a költői koszorút, de a költő már nagy beteg volt, és a koronázás – a koszorúzási nagy ünnepség örökre elmaradt.

Madártávlatból nézve a történelem olyan, mint valami végtelenbe tekerődő útvesztő – labirintus. Hiszen Tasso halála után néhány hónappal VIII. Kelemen egyik rokona vezette azt a hadsereget, amely több más katonai erővel együtt visszafoglalta egy időre Esztergomot a töröktől. Így zárult le akkor az a harcos időszak, amelynek egy évvel korábban Balassi Bálint is a vértanúja lett. Vincenzo Gonzagát, Montova uralkodóhercegét, Tasso egyik nagy tisztelője, Claudio Monteverdi is elkísérte, és a visszafoglalt város kormos falai között társaival együtt hangversenyt adott. Végtelenül kusza eseményfolyamatokból, eszmék, hitelvek ütköztetéséből fonódik össze mindaz, amit mi történelemnek nevezünk.

Madarász Imre mártírológiája két nagy olasz gondolkodó iszonyú sorsát tárja elénk. Százkét év választja el a firenzei és a római máglyát. Közöttük izzik az időben Dózsa György tüzes trónja. Éppen ötszáz év messzeségéből bíborlik fel hazánk és Európa égkárpitján. Felmérjük-e valaha, hogy ki és mi égett el akkor? Ha a pénzéhes főurak nem fordulnak a meghirdetett harc ellen, talán másképp alakul a sorsunk. Éppen Machiavelli vezette le azt, hogy az ember maga irányítja a történelmet, és ebben meghatározó szerepe van a szabad gondolkodásnak.

Savonarola és Giordano Bruno máglyájához ímígyen társul Dózsa György tüzes trónja. Velük együtt izzik az időben. Azon rajta volt a magyar parasztság sorsa is. Bizony mondom, azon elégett a magyar jövő egy része is. A vértanúvá lett székely vitéz „szellemét a tűz nem égette meg”, és így van ez az emberi lét tűzbe taszított többi óriásával is. A hozzájuk méltó utókorban úgy lobog tovább az ő fönséges, soha el nem hamvadó igazuk, hogy általuk tudjuk legyőzni a legsandább félelmeinket. Általuk tárul ki előttünk az emberi lélek végtelensége.

Giordano Bruno a legnagyobb olasz filozófus. Madarász Imre kitűnő könyve rendkívüli módon pótolja azt a nagy hiányt, amely Nola kiváló gondolkodója kapcsán tátong a magyar glóbuszon. Érdemeihez képest nem eléggé, nem megfelelően van jelen a hazai gondolkodásban. Platón eszmetana hatja át egész tanítását. Ám tovább is lépett. Szembenézett a végtelennel. A mindenség összhangja, nagyszerűsége tárult elé, és úgy érezte, hogy örökre legyőzte a félelmet. Másokban is felderengett ez az élmény, de a horror vacui – az űr rémülete ejtette rabul lelküket. Giordano Bruno ellenkezőleg, vádlói szemébe vágta, hogy azok rettegnek, ő nem fél. Az emberiség egyik legszabadabb szelleme volt ő. A lélek szabadságának a hitével, vértanúságával támasztotta alá a tanítását.

Savonarola és Giordano Bruno sorsa kavargó e frissen megjelent könyv lapjain. Madarász Imre évente elzarándokol Giordano Bruno szobrához Rómában, a Campo de' Fiorin. Lélekben mi is követjük őt, ha sorait olvassuk. Új kötetében az olasz reneszánsz mártírjainak emléke előtt tiszteleg.

(Madarász Imre: Két máglya. Girolamo Savonarola és Giordano Bruno. Hungarovox Kiadó, Budapest, 2014. ISBN 978-615-5331-17-4)